

Már pedig, mondja egy régi, de örökre igaz maxima, a ki kora szükségének teljes mértékben megfelelt: minden időknek élt. Igen is, mert minden idő előzőinek szülötte s annak vállain emelkedik, s így a korára hatott, tulajdonképpen minden következő időkre hatott, még ha hatását közvetlenül nem éri s nevét már nem emlegeti is a késő utókor. S ily értelemben az igazi érdem, még az aránylag csekélyebb is, mindig halhatatlan.

Garay két irányban volt a maga korában jeles; érzelmes s különösen családias kedélye és hangulatai által, melyekből lyrája táplálkozott; és szabadelvű, hazafias érzései által, melyeket hősi és szónokias balladaiban tudott erőlesen kifejezni.

A lyrának akkor, Bajza, Kunoss s mások példájára, a német Umland s az ugynevezett sváb iskola befolyása alatt, érzelemben és hangban idegen színezete volt; s Garay is e befolyást érezte. Dalai csinja, románcazi élénk gyöngédsége jóltevéleg hatottak az olvasóra, de a nemzeti érzés és rythmus ritkán lüktetett bennök érezhetőleg. Románcazi közül néhány, pl. a »Zarándok«, a »Két holló«, a »Két dalmok«, a »Három ének« stb. részint német népies motívumokon, részint ithonias egyszerű érzelmeken vagy képeken alapulva, maradandó becsesél is bír; de a legtöbb Umland s a német dalmokok hatása érezhető.

Balladái a hazafias elem s történelmi-krónikai alkotás a tulajdos s a szónoki hang az uralkodó. A »Magyarok Mózese«, »Mátyás király Gömörben«, »Hunyadi László« kedves szavaló darabok voltak; s mindnyájok közül kivált, nem az alkotás érdeme, hanem a hang hazafias színezete s szónoki ereje által »Kont«, melynek a költő, magára is visszaháruló hatása alatt még párdarabot is adott a »Kont feyvernök«-ében. Az Árpád-házi királyok mindegyikét egyenként, egy vagy több balladában énekelte meg, melyek együtt véve, egy kötetnyi cyclusban, csinos költői történelmet adtak, melyet ifjuság s hölgyek kedvteliséssel és haszonnal forgathattak, lelkesedést meríteni belőle. Ha kevés válik ki közülök s egyenként nem igen tesznek maradandó hatást, összeségükben mégis emelő hatásuk s a költő nemes jellemének és hazafias érzületének homálytalan tükörét mutatják.

Az Árpádok legkiválóbbika, Szent László, nagyobb alkotásra is lelkesítette: egy terjedelmes regényes eposzra, melyhez a népmonda is bő anyagot volt nyújtandó. Mind a mellett a már akkor hanyatló erejű költő, kit sorscsapások s betegség is gyöngített, az epóea magaslattáig nem bírva emelkedni, csak regényes színezetű történeti költeményt adott, mely azonban így is értékesnek mondható.

Garayt, kivált mig ereje teljében volt, a hazafias alkalmak is nem egyszer lelkesítették. A védegyelet, az akadémiai jutalom, József nádor jubileuma, István nádor népszerűsége, nem egy ép és erős hangot csaltak ki hazafias lyrájából. A forradalom szele sem hagyta hurjait érintetlenül. A természet hatása, mely iránt fogékony volt, számos egyes dalán kívül a »Balatoni kagylók« című cyclusán is elevenen érezhető. A társadalmi állapotok legszebb költeményei egyikét: az »Egy főúri kastélyban« címűt, a politikaiak legerősebb ódáját, a »Hazám bujái«-t sugallták nemes lelkének.

A kor költője volt. Elvette koszoruját, élvezte tapsait, meg volt jutalma. Az utókorra egyes műveiből kevés, de hatásának egyetemesége fenmarad s nevének szerény, de tisztas helyet biztosít az irodalomtörténetben.

Élete folyása egyszerű, de szenvedésekben és nélkülözésekben gazdag volt. 1812-ben szü-

letett Szegzárdon, hol atyja, előbb jómódu, de később — tulságos bízalma folytán — vagyonában megcsökken, becsületes kereskedő volt. Első oktatását szülő helyén nyervén, 1823—29-ig Pécsen végezte a gymnáziumot, s 1829-től Pesten az egyetemen a bölcsészeti tanfolyamot. Korán főlebredvén benne a költészet szeretete, már első kísérleteivel feltűnt társai közt, s az által is, hogy latin feladványait magyarul is kidolgozta, magyar íróvá akarván képezni magát. Az egyetemen Horváth István hatott rá ébresztőleg s buzdítólag; és a Vörösmarty Zalánja, melynek hatása alatt írta (hexameterekben) első epikus kísérletét, »Csatár«-t. Az akadémia dráma-jutalma csakhamar versenyre csábította, melyet aranyok nélkül ugyan, de több ízben dícsérettel futott meg. Az időszaki sajtó is korán munkásai közé vonzotta s előbb a Mátray »Regelő«-jében, a Munkácsy »Rajzolatai«-ban, majd a Bajzáék »Athenaeum«-ában, a politikai hírlap-irodalom terén pedig a konzervatív »Hírnök«-ben (melybe csak a külföldi tudósításokat írta), később a szellemének jobban megfelelő »Jelenkor«-ban, állandóan és sokat dolgozott.

A Kisfaludy-társaság és az akadémia korán méltányolták az ép oly buzgó, mint tehetséges fiatal író munkásságát. Az utóbbi már 1839-ben levelező tagul választotta; az előbbi pedig 1842-ben tagjává és három év múlva segédtitkárául. Kivált a Kisfaludy-társaságban, mint szépirodalmi intézetben, nagy tevékenységet fejtett ki s több ízben lépett föl az ünnepélyes közgyűléseken is, jutalmakat nyert »Frangepán Krisztofne« című költői beszélyével s »Bozsnák Zsófia« című legendájával. Összegyűjtött verseit az akadémia is egyizben (1844) a fél nagyjuttalommal tüntette ki.

Bár sokat dolgozott, az akkori irodalmi viszonyok még az övéhez hasonló ernyedetlen munkásságot is oly szűkösön jutalmazták, hogy szaporodó családjával nem egyszer kelle szükségét is látnia. Jobb idő látszik derülni rá, midőn 48-ban Eötvös, az első magyar közoktatási miniszter őt a pesti egyetemen a magyar nyelv és irodalom rendes tanárává nevezette ki. De miniszteriumnak, magyar világnak s azzal együtt a Garay tanárságának is véget vetett a szomorú 49; s a már akkor elbetegedett és szemévilága elvesztésével is fenyegetett költő véginségre jut, ha egy könyvtártiszti állomás attól meg nem menti. Betegen, hanyatló erővel írta utolsó művét, Szent Lászlót, nagybárá Főthon, hol üdülést keresett, de hol a halál — 1853. nov. 5-én, — szélhűdéssel vetett véget életének s szenvedéseinek. A nemzet, felriadva halála hírére, családjának akarta pótolni, mit kedvenc dalmokáért tenni elmulasztott.

Garay emlékét művein s korára gyakorolt hatásán kívül eddig emléktábla tartja fenn a főthi házon, hol Szent Lászlóját írta; s hasonló szegzárdi szülőházán. Remélhető, hogy a szobra előállítására folytatott gyűjtés is eredményre vezetend.

Szász Károly.

GARAY JÁNOS KIADATLAN KÖLTEMÉNYEIBŐL.*

Hazám hölgyeire.

Kondúl a vérszivarogja
A harci kürt riad;
Féjred csatára száguld,
Kardot fen a fiad!
Csókold arczukra búcsúd
Magyar hölgy, honleány!
Kárpáttól Ádriáig
Veszély van a hazán.

* Garay Dező, a költő fia, birtokában levő eredeti kézirattal.

Kettő forog koczkán, a
Szabadság és haza —
Ki fogja ótalmazni,
Ha nem saját fia?
Te kösd fel oldalára
A kardot, honleány!
Kárpáttól Ádriáig
Veszély van a hazán!

Te add vitéz kezébe
A lengő lobogót,
Saját, gyengéd kezdeddel
Varrván belé a szót,
Mely hősi tette gyűjtés
Mindankor a csatán;
Kárpáttól Ádriáig
Veszély van a hazán!

Mi az? saját ruhából
Szab lobogót kezded?
Ékes szemed könyvével
Meg és fölszenteléd?
Ki az, ki nem rohan, zúg
Ily szent zászló után?
Elő, elő! kiáltod,
Veszély van a hazán!

De te tovább s tovább mégyez,
Letéped gyöngyödet,
A láncot szép nyakadról,
Kezdről gyűrűdet!
S kardot cserélsz be érte
Segíteni a hazán!
Kárpáttól Ádriáig
Veszély van a hazán!

Légy üdvöz az új pályán,
Hagy fennen zengenünk:
Rómának, Karthagónak
Hölgyei vannak velünk.
Köss koszorút előre
Babérból honleány!
Mert nagy, dícső lesz e hon
Ily áldozat után.

Leróva lesz a nagy bűn,
A súlyos, régi vád:
Hogy hölgye nem szeretted
A szép magyar hazát!
Odaáta ime kincsét
A magyar honleány —
Féjred, fiát, szerelmét,
Midőn vész volt honán.

Fel, fel, magyar, csatára!
Lobog az áldozat!
A véres fellegekbe
Dicsőbb, szebb nap fakad.
S a dícső szent sugárát
Mely leng majd a hazán,
Testvérileg megosztja
A honfi s honleány!

A „KÁRPÁTI EMLÉKEK“-BŐL.

VISZONTLÁTÁS.

Keblemre, oh hegyek! vagy inkább
Én had rohanjak kebletekre!
Bár a mióta elszakadtam,
Homokját ránk hat év pergette:
Hat év előtti, a ki visszajött,
S ti álltok, mint hatered év előtti!

A zord időre lombok közzül
Nevet vénséges ábrázattok,
S szívem úgy ugrál, mint a gyermek,
Hogy ti, apái, közel vagytok.
Mindem a régi! s gyermekét s apát
Egymásnak a jövő percz visszaad!

Nem változánk mi! homlokom még
Szilárd, mint sziklaköpenyátok,
S ti pihenőll most is enyhe,
Most is meleg keblet kínáltok!
És boldogabb az ember hol legyen,
Mint, szent természet, a te kebleden?

Ki távozáim, az jötem vissza,
S ti válna gyászban, most derültök.
Reám is az akkor lenyugvó
Szerelemnek hint napja üdvöt!
A régi nap még állandóan ég,
Csupán a név, mely itt benn változék!

Közétek most! és míg az alkony
Bíborköpenyt vet vállatokra:
Szerelemről regélek nektek,
Hogy álmatok' megaranyozza.
S ha virrad csillagteljes éjjelünk:
Egymás ólén mosolygva ébredünk!
(Tátrafűred.)

BARTÓK LAJOS.

A REZERVISTA SZERELME.

ELBESZÉLÉS.

IRTA BIHARI KÁLMÁN.

(Folytatás.)

Lajos a templom mellett álló csinos, három ablakos házat kereste föl. Ez volt a tiszteletes ur lakása.

Tiszteletes Debreczeni Péter uram még tanuló szobájában időzött, midőn Lajos bekopogtatott hozzá. Szép öreg ember volt. Arca még a régi módi szerint simára volt borotválva; izmos, erőteljes természetén alig látszott meg a 60 év sulya; egészséges, piros arca sok fiatal embert megszegyenített volna, csak fehér fűrtjei mutatták életkorát. Olyan bizalmat keltő, szíves, nyájás tekintetű öreg ur volt. Házasságát az isten nem áldotta meg gyermekekkel; de jó szíve atyai indulattal fordult mindenkihez, a ki szenvedett, avagy szükségben volt.

Lajosnak különben is keresztapja vala; ő nemesak címnek tekintette ezt, hanem komoly közeletességnek, s folytonos gondjaiban részesítő azokat, a kik vele ilyen viszonyban állottak; pedig faluhelyen sokan nagy megtiszteltetésnek tartják, ha a lelkész urat nyerhetik meg keresztapául. De Lajos meg különben is nagy kedvence volt az öreg urnak.

Benkő Lajos szülei még gyermekkorában elhaltak, annyi kis birtokot hagyva reá, a menyiből egy szorgalmas gazda ember becsületesen megélhet. Az árva fiu gyámja Faragó Gábor gazda lett, egyike a falu legtekintélyesebb és leggazdagabb embereinek. Itt nőtt föl Lajos. Faragó uram első felesége rokonságban volt az ő anyjával; a jó asszony igen szerette. Így aztán nem volt csuda, ha Faragó uram szép kis Juliskája és Lajos már gyermek korukban úgy megszerették egymást, hogy egymás nélkül játszani sem tudtak. A tiszteletes ur felügyelt Lajos növelésére, azon igyekezett, hogy értelmes, becsületes, szorgalmas ember váljék belőle, tudván azt, hogy így sokkal boldogabb lesz földmives állapotában, mintha szaporitana a vagyontalan uri proletárság nagy számát.

Ez a szívélyes viszony a későbbi évek alatt is megmaradt.

Most is idetért be Lajos, hogy az utolsó estét eltöltse.

Mikor Lajos a szobába nyitott, a tiszteletes ur fölállott íróasztala mellől és kezét nyújtá az ifjunak.

— Isten hozott, Lajos. Nehezen vártalak már. Jőjj, foglalj helyet, édes fiam, töltsük el együtt ez estét.

A fiatal ember helyet foglalt; arczán a bánat kifejezése borongott. Sohajtva mondá:
— Talán az utolsó este ez, tiszteletes keresztapám, a mikor az itthonvalókat láthatom.

— Remélni kell, fiam. Bizni kell az istenben. Ha isten velünk, kiesoda ellenünk? Senki nincsen, bizonyára senki. A lélek nyugalmát meg kell tartani minden körülmények között. Ne aggódjál, ne add magadat a szomorúságnak. — hanem az ár fajt, mikor azt is megtiltoták, hogy lábamat valaha házokba betegyem...
— Köszönöm a vigasztalást, keresztapám.

Igyekszem magamat megerősíteni; hiszen egyedül állok a világon, nem kötött össze sorom senkivel. Apám, anyám sirban, jó formán rokonom sincsen, a ki sirjon utánam. Csak keresztapám — és még egy valaki, — a kik után fáj a szívem. Arra akarom kérni, hogy úgyjeljen föl keresztapám csekély vagyonomra. Nagyon rosszul esik, hogy a mit én olyan gonddal rendbe hoztam, kicsinosítottam, más most elpusztítsa, mig én odajárok.

— Légy meggyőződve, édes fiam, hogy u. y ügyelek rá, mintha a magamé volna. A mikor az isten haza hoz, úgy találsz mindent, a mint hagytad.

— És, ha tiszteletes keresztapám ráér, nagyon kérem, hogy írjon néha nekem. Hadd tudjam, mi újság itthon.

— Mindenesetre, Lajos, tudósítani foglak, ha akármilyen nevezetes történik.

— É, ugy-e bár, fogok néha valamit hallani Faragóékról is?

— Igen fiam, rólok is irni fogok. Tudod, milyen részvéttel voltam irántatok mindig.

— Oh keresztapám, az fáj nagyon, hogy épen most kell Juliskát mostoha anyja kezei között hagynom. Mindenki ellene van. Az apja is.

— Az apja gyöngé ember, báb a felesége hatalmában. De ha igazán szeretik egymást, legyenek türelemmel és kitartással. Erős akarat diadalmaskodik a nehézségeken. Én szívből óhajtom boldogságotokat, mert tudom, hogy te becsületes fiatal ember vagy, a leány pedig jószívű, áldott lelkű teremtes; tudom, hogy boldogult édes anyja szívéből óhajtotta frigyeketek.

— Szegény, jó Boris néném, — szólt az ifju elmélázva, — a te sirhantodba zárták a mi boldogságunkat is... Oh keresztapám, — folytatta keserűen, — milyen változás történt az ő halála óta. A mint ott nőttem föl házuknál, mint gyámfiu, mindenki azt gondolta, hogy egymásnak vagyunk szánva, Juliska meg én. Ő sem titkolta előttem gondolatát, sokszor mondta: »Légy jó és igyekezz, Lajos, hogy Juliskát megérdemeld. Áldom az istent, ha megérhetem, hogy belőletek egy pár lesz.« Beteges volt szegény nagyon. Eljött a három évi katonai szolgálat ideje rám néve. Azt hittem, hogy ezt kitöltve, Juliskám enyém lesz. Milyen nagy változásra jöttem haza! A jó asszony eltemetve, helyében egy csalfa észjárású személy, a ki halálisan gyűlöli a mostoha leányát...
— Ne ítélj túlszigoruan, Lajos. Talán tévedsz is, nem olyan rossz az az asszony.

— Tudom én jól. Nem bizunk mi az olyan felébe, a ki sem ténsasszony, sem parasztság. Ide költöztek a városból avval a göthös, köhögős urával, boltot nyitni a Faragó uram szomszédjában. Isten tudja, hogy éltek, nagy szegénységben. Addig is hamis menyecske volt, mig az ura élt, s a mint az meghalt, mindjárt kivetette a hálót a gazdag Faragóra, a ki szintén akkor lett özvegygyé. Tudja az az asszony, mit csinál. Az egész falu beszélt, hogy Tornyai Pistával szeretik egymást; és alig ment Faragóhoz, mindjárt azon mesterkedett, hogy a gazdag leányt, a ki neki láb alatt van a háznál, megkerítse a szeretőjének. Ketten aztán majd kifosztanak Faragó uramat.

— Az igaz, mondá gondolkozva a lelkész, hogy az a Tornyai nem jó ember. Korhely, kártyás, rendetlen életű.

— De hát ur, ispán, a bíró uram fia. Ezzel vették le a Juliska apját lábáról. Ezért kellett nekem a háztól pusztulni. Na de nem baj az, megélek én a magaméból becsületesen, — hanem az ár fajt, mikor azt is megtiltoták, hogy lábamat valaha házokba betegyem...

Ez a Tornyai, a ki isten tudja, miképen jutott az ispáni hivatalához, — azt mondják, hogy roppant sokkal adós, hogy a pénztári számadása sehogy sincs, s a gróf ur már elbocsátással fenyegeti. Ezért kellene neki a gazdag leány, a kivel mindjárt kapná anyai örökségét. Átlátok én a szitán azért, hogy Tornyai paraszt tuskónak nevezett... Hanem vigyázz magadra Tornyai, mert ha visszajövök, jaj leszen te neked!

— Ne tüzeskedjél, fiam, — szólt a lelkész, — s ne indulj a halál elebe rossz gondolatokkal lelkedben. Igérem neked, hogy Tornyaira ügyelni fogok. Hidd el, ha Tornyai rossz utakon keresi boldog-ágát, eljön számára a büntetés. Még egyre kérlek. Fájdalommal tudom, hogy Faragó Andrásval rossz viszonyban vagytok, hogy ő ellenséged. Most együtt fogtok szenvedni, szembe nézni a halállal. Igyekez az vele jó viszonyba lépni; én lelkemből örülnék, ha a közös szenvedés összehozná szíveiteket.

— Azt is ez a Tornyai csábító el tőlem. Gyermekkorunkban legjobb pajtások voltunk. De a kollegiumban ő vele czimborások össze. Igaz, hogy András nem sokáig tanult, de az urfiszokást megtanulta a kollegiumban. Faragó uram büszke volt rá, hogy a fia nem lesz közönséges paraszt, pedig sirathatta volna a tanítására hiába vesztetett pénzt. Andrásnak aztán derogált a parasztfiu barátsága. A katonaságnál is ugy volt; András őrmester lett, én közlegény maradtam, mert sohasem hajoltam meg senki előtt, ha igazságom volt. Hej, sok keserűséget csinált nekem András! Mikor hazajöttünk, Tornyai már ispán volt a gróf urnál; szép szerencse egy olyan fiatal embernek. Ettől fogva András volt a mulató czimborája, s csak-hogy engem Juliskától még jobban elválasztson, ráégg állapotában összevezítette velem András. Én védtem magamat, erősebb voltam. Megkeserülte volna András a dolgot, ha Juliskát nem tekintem. Így mérsékeltem magamat, de a szegény csak az András maradt. Ezóta András olyan nagy ellenségem.

— Ne táplálj haragot iránta, fiam. András könnyelmű, de nem megromlott ifju ember. Fizesd neki jóval a rosszat. És most áldjon meg az isten! Hozzon vissza épségben, egészségben, örömré.

— Áldja meg az isten, keresztapám! Gondoljon rám áldással szívében...

Az öreg pap megcsókolta a megthatott fiatal embert, s az igaz érzés könyecseppje ragyogott föl szemekében....

(Folytatása következik.)

KRISZTUS PILÁTUS ELŐTT.

Munkácsy festménye.

Munkácsy nagyon változatos tárgyaiban, és válogatos is. Minden festményével szélesbítette művészeté láthatárát és új meg új elemekkel gazdagította. A paraszt drámáknál kezdte s ma történeti drámát fest. A szegénység, a nyomor következményeinek feltüntetéseben épen olyan virtuoz volt, mint ama lelki fenség fényességében, mely Milton homlokát övezi, s a vakság sötétsége a szellem ragyogásában vész el.

»Krisztus Pilátus előtt« ujra más genre. A biblia magyarázata, ama kánonok nélkül, melyeket a vallási események ábrázolói és festői mindig követtek. Az isteni dráma feltüntetése reális igazságban, a szenvedélyek ama tomboló viharának egy nevezetes eseménye, mely a Golgothán vége ment tragédiát előidézte.

Bizonyára mindenki látta leveste, rajzolva sokszor ez eseményt, és észreveheti a különbséget a hagyományos felfogás és Munkácsy előadása között. Az isten-ember mellett mindig a Biblia, a vallás szóval meg magyarázatul, ennek közönséges ismerete a művészeket fölmenté

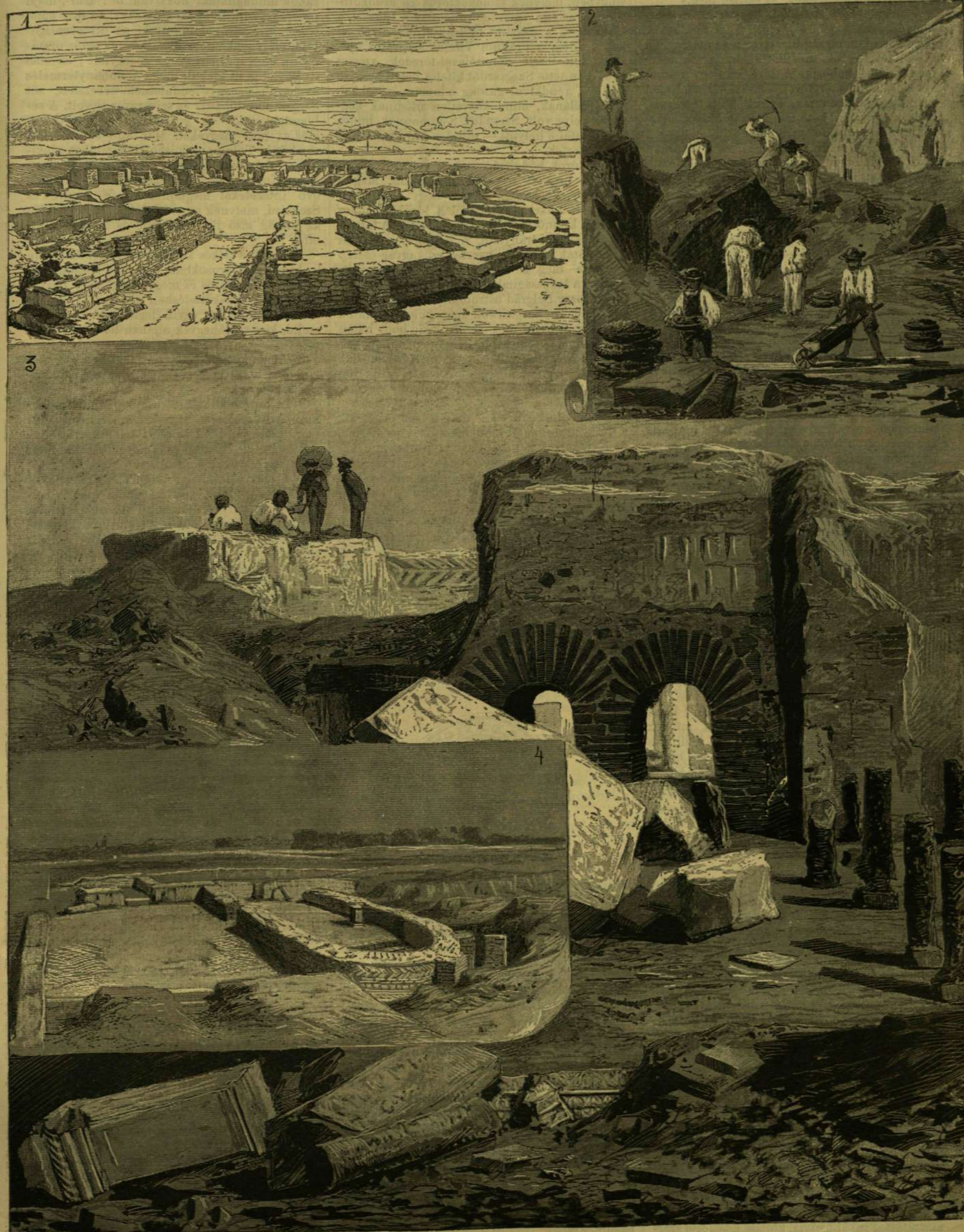

KRISZTUS PILÁTUS ELŐTT. — MUNKÁCSY MIHÁLY FESTMÉNYE.

Garay János szülőháza.

A GARAY-TÉR SZEGZÁRDON.

1. Amphitheatrum. 2. «Papföldi» ásás. 3. Részlet a földalatti légfűtésből. 4. A nagyterem és hideg fürdő látképe.

AZ Ó-BUDAI LEGUJABB ÁSATÁSOK. — FISCHER J. LAJOS RAJZA.

fából voltak faragva. A német nagy urak az u. n. vig ficzkókból választották őket, saját magok és vendégeik földerítésére komoly dolgaik végezte után. De ezeknél is gyakran párosult a tréfa a komolylyal. Így I. Miksa igen nagyra becsülte bohóczát, kinek Kunz von der Rosen volt neve. Vig Ottó, Stiria hercege, sokat mulatozott Wiegand von Theben nevű bohóczával, kinek a «kahlenbergi pápa» volt mellékneve. Ennek bizarr érczei nyomtatásban is megjelentek. A porosz udvarnál egy Gundling nevű pedáns vált nagyobb nevezettségűvé, nem az általa, de a vele fizött bolond tréfák mián. A szász választó fejedelmeknek szintén volt egy vastag, otromba élczéiről híres bolondjuk, Klaus nevű, kit egy osztály alkalmával, — mint valami tárgyat, — 80,000 tallerra becsültek. Ennek, valamint egy Taubmann nevűnek szintén megjelentek tréfi nyomtatásban. Sokat emlegették Károly Fülöp pfalzi választó fejedelemler Porker nevű törpe bohóczát is, kinek szobra ma is látható a heidelbergi várban.

Az udvari bohóczok, a mennyire különböző maguk viselete más emberektől, ép oly más volt öltözetük is. Fejök kopaszra nyírása alkalmasint az ókori mimusokról rájuk szállott hagyomány. A csörgő-sapka egy golyó- vagy turbán-alaku fejdisz volt kezdetben, de később

kezdt virágozni, csakhogy egészen új, eredeti formában. Nagy Péter és Anna csárna ugyanis környezetük fékentarása és fegyelmzése céljából hozták be az «intézményt», olyanformán, hogy azokat, kik valami ostobaságot követtek el, kinevezték udvari bolondokká. Így lön a többi közt udvari bolond a galiczin herceg is, mivelhogy a külföldön vallást cserélt, és Wolchowsky herceg, a kit tulságos vidámságáért tettek meg bolonddá s a csárna agrari főfelügyelőjévé.

Ujabb időkben már csak az egy Abdul Aziz szultán udvarában volt egy kis törpe udvari bolond, kinek képét és ismertetését annak idejében közölte is a «Vasárnapi Ujság».

Ma már csak középkori jelmezes mulatságokban, álarcos bálokban, színpadon és cirkusokban találkozunk az egykori udvari bohócz alakjával, de nem szellemükkel, melyet — legalább az utóbbi helyen — inkább a testi ügyesség pótol.

Képünk még a régi udvari bohócz alakját tünteti föl, ki eredeti öltözetében most az egyszerű maga mulatságára bolondozik, nem tagadhatván meg természetét, ember nem létében a szobájába került agarat boszantja mandolinja pengetésével, nagy gyönyörűséget talál-

A BOHÓCZ.

meg két számárfület is alkalmaztak reá és kastaréjt, mely vörös posztóbból cikkekzakozva szabva, a homloktól a tarkóig ért le. A bohócz egyenruhájához tartozott továbbá a széles csipkegallér és a csörgő a sapka számárfülein, a mellén, az övön, a könyökön, a térdén és cipőn. Mivelhogy a bohócz parodisztikus rangtársa volt a királynak, jogarának is kellett lenni. Ez egyszerű nádbugány volt eleinte, később összehajlott legyező alaku csattogó köteg, mely bőrből készült s fölül kiöltött nyelvé bohóczfejet mutatott. E «Herkules-bunkó» a bohócznak szíjon lógott alá kezéről vagy karjáról.

A XV. század vége felé a bohóczmesterség Németországban már nagyon aláhanyatlott. Minden főnemesnek levén egy bohóca, számuk igen megszaporodott, s akadt sok kóbor csalo, a ki a főnemesektől okmányt állított ki magának arról, hogy ő minő kifünnő bolond, hogy aztán annak oltalma alatt izzé csinyjeit. Az 1495—1575-ik években még az országgyűlések is foglalkoztak az ilyetén egyénekkel, szi-goru rendeleteket bocsátván ki a «czimzetes bohóczok» ellen.

A franciaia udvari etikett végre a 18-ik század kezdetén kisorította a bohóczokat az európai udvarokból. Csak az orosz udvarban maradt az meg továbbra is, sőt itt épenekkor

ván abban a harmóniában, mely az ebvontásból gitárkíséret mellett kikerül.

EGYVELEG.

* Az oroszán-vadászban Bombonnel terve szerint most már nők is gyönyörködhetnek. E vállalkozó részvénnyársulat segítségével Algir déli részén, regényes s a vasúthoz közelfekvő vadaskertet csinál, melyben oroszánok, párducok s más állatok lesznek; vén lovakkal s öszvérekkel fogják táplálni őket, a mig megkezdődik a vadászat. A kert szélén emelkedett helyen pavilonok lesznek a néző közönség számára. Maga a vállalkozó tanítja be és vezeti a kutyákat s a vadászat kezdetén vadászidők, hyenák s más kisebb vadakat kergetnek. A pavilonokban alvó, ebédlő és játszóteremek is lesznek s egy személy két hónapig, mely idő alatt több vadászatban gyönyörködhetik, itt a teljes ellátásért csak 800 forintot fizet. A vadászati idő novembertől áprilig terjed.

* Gambetta botját, melylyel a hirhadt belle-villei kortesgyűlésen az asztalra üte esendett akart kieroszakolni, a «Figaro» szerint egy angol nagy áron szerezte meg, mint ereklyét. Pedig a bot nem is volt Gambettáé, hanem a zavarban szomszédjától kérte s oly dühvel ütött vele az asztalra, hogy elrepedt s meg kellett igazítani.

A londoni rendőrség jelentése 1880-ról igen érdekes adatokat tartalmaz a világváros rendőrségi viszonyairól. A rendőrség létszáma 10,943 emberre rug; van e között 25 főfelügyelő, 603 felügyelő,

922 biztos és 9393 konstabler. Elfogtak 68,654 egyént, köztük 29,868-at részesség miatt, és 13,418 egyént a vagyon ellen elkövetett vétéségek miatt. 684 betörési esetben kitént, hogy felvigyázat hiányából eredtek. A rendőrségi közegek 28,915 ajtót és ablakot találtak nyitva; elgázolás következtében meghalt 137 egyén, megsérült 3339 egyén. Elvesztett vagy eltévedt 10680 tíz éven aluli gyermek és 3338 felnőtt egyén. Ismeretlen holttestet 47-et találtak. Végre 29,297 gazzdátlan vagy eltévedt kutyát fogtak el.

Ásatások Karthagó romjai közt. Karthagó romjai közt d'Hérison gróf, ki archaeologiai küldetésben utazott Tuniszba, már hosszabb idő óta ásatásokat folytat. Eddigél 80 még ki nem betűzött feliratos táblát, egy nagy csomó egyéb érdekes tárgyat, házi felszereléseket, mint pl. egy kályhát, melyben még a hamu is ott volt, ásott ki. E tárgyakat a párisi Louvre négy termében fogják kiállítani.

A Fekete-tenger és a Kaspi-tenger összeköttetése. A két tenger összeköttetésének ügye ujra fölszínre került. Már Plinius említi, hogy Nicotenus a Rion és Kur folyók segítségével akarta létesíteni ezen összeköttetést; a Rion a Fekete-tengerbe, a Kur a Kaspi-tengerbe folyik. Szelim szultán 1568 ban a Volgát a Donnal csatorna útján akarta összekötni, ugyanezen tervet akarták megvalósítani I. Péter császár s több utóda. de a vízhiány mindig megakadályozta a kivitel. Most Danilov orosz mérnök dolgozott ki tervet, a mely a vízhiányt az által akarja elhárítani, hogy egy 350 klm. hosszú csatornán a Te-

KÉT OROSZ NAGYHERCZEG.

Az a bomba, mely II. Sándort összetépte, Nikolajevics Konstantin nagyherczeg politikai pályájának is végét szakította. Ő benne épen egy családott az udvar, mint ő a végzetbe vetett reményeiben. Azok az okok, melyek a megölt császár legidősb fivérét a nyilvános szereplés színteréről legszebb férfikorában lesodorták, nagy részt külső okok, — de oka annak saját jellege is, melyben van elszántság, de nincs kitartás és nincsen szilárd vezérelv. Azok a remények, melyeket a még gyermek Konstantinhoz kötöttek hozzátartozói, 25 évi tevékenysége alatt se bírtak megvalósulni.

Még csak három éves volt, — 1827-ben született — mikor az orosz flotta főtengernagyának kijelölték. Természetes, hogy kizárólag e pályára kezdtek hát nevelni s ő maga is a tengerészetre adta magát, de soha se tudta magát elszánni, hogy az e pályán is szükséges műszaki és adminisztratív ismereteket megszerezze. Midőn elfoglalta hivatalát, azonnal előállott egy csomó nyugot-európai mintára szabott reformmal, de azoknak eredménye messze mögötte maradt a fölkellett jogos várakozásnak, és pedig azért, mivel a nagyherczeg elégnék hitte, ha eszméket penget, — azok kivitele rendszeren oly munkatársakra szállt, kiknek kizemelésében egyáltalában nem volt válogatós, még kevésbbé szerencsés. Csak a nemrég elcsapott Popov al-tengernagyot kell ezek közül fölemlitenünk, a kinek műszaki ismeretei, noha

ő volt a hajóépítés igazgatója, semmivel sem voltak különbek, mint nagyherczegi főnökei.

A nagyherczeg politikai állásponjtára nézve még ma sincs tisztában a világ. II. Sándor uralkodásának kezdetén az udvari körök a legőszintébb liberális irányúnak hitték s ez volt egyik oka, hogy a császár őt nevezte ki a jobbagység eltörlésének előkészítésére hivatott nagy bizottság elnökévé. E bizottság tagjait sikerült is a nagyherczegnek alaposan ellen-ségeivé tenni, a konzervatívok s nevezetesen a nemesség elleni érdekeskiséseivel. Hogy e kínos viszony valamennyire feledésbe menjen, a nagyherczeg a császár tanácsára utnak indult kelet felé.

Csak 1862-ben kezdte meg ismét politikai szereplését, mint Lengyelország helytartója. De itt még szerencsétlenebb volt, mint előbbi szerepléseiben. Még az ellene intézett merénylet sem bírta őt felriaszítani Lengyelországra vonatkozó ábrándjaiból. A fölkelés, a forradalom már lángba borítá Orosz-Lengyelországot, — ő még mindig bizott a kedélyek lecsillapítását czélzó rendszerben s ott maradt állomásán, noha Sz.-Pétervárról egyenes fölszólítást kapott a lengyel főváros elhagyására. E konokság sajtóságos hirbe keverte a nagyherczeg, mindenféle politikai tervekkel kezdtek gyanusítani s e gyanu még ma sem oszlott el. Végre 1863. október havában hivatalosan hívták vissza.

Két évre rá, 1865. január 1-én az államtanács elnöke lett, az orosz birodalom legmagasabb törvényhozó testületé, — melyre azonban szintén nem bírt gyakorolni valami különös befolyást. Szellemes és éles látású ember létere, ki az ismeretek számos terén nem mindennapi otthonossággal mozgott, palotáját a szellemi érdekeknek gyűlhelyévé, központjává tudta tenni, — de politikai tekintetben bizalomra szert tenni nem tudott. A nép még maig sem bírta elfelejteni azt a híres mondását, hogy testvérbátyja, II. Sándor csak egy nagyherczeg, de ő már egy császár fiának született. S hogy a II. Sándor elleni merényletek mindegyikénél fölmerült mendemondák, mintha azokban Konstantinnak is része, vagy rólok legalább tudomása lett volna, — abban annak a híres mondásnak is része van.

Az ellene irányuló gyanu odáig nőtt, hogy a nihilizmus főnökségét is egyenesen neki tulajdonították, — s az, hogy Sándor nagyherczeg már előbb oly ellenszenvvel viselkedett iránta, hogy minden összeköttetést megszakított vele s kivált az, hogy midőn atyja véres trónját mint III. Sándor elfoglalta, egyik első tényle volt nagybátyját minden hivatalaitól és méltóságaitól megfosztani, csak a főtengernagy és főhadsegédi címét hagyván meg neki, — egyáltalán nem volt alkalmas e gyanu eloszlatni.

Konstantin legidősb fia, Miklós, 1850. február 14-én született s már gyenge gyermekkorában élénk hajlamot mutatott a tudományos kérdések és szabadabb élet iránt. Eredetileg őt is tengerésznek szánták, de physikai okokból a szárazföldi hadseregben teljesítendő szolgálatra neveltek. E mellett sokoldalú képzettségben részesült. Szép sikerrel végezte be a tábornoki akadémiá tanfolyamát. Egy ifjukurú csiny miatt ezári nagybátyja a Khiva ellen indult Kauffmann tábornok kezébe adta megjavítás végett. Ugy látszik, a tábornok meglehetősen szigorú utasításokkal lön ellátva, mert az ifju herczeg bizony nem igen dicsekedett, hogy valami nagyon kényeztetett volna.

Midőn a Szent-György-renddel fölrüházva visszatért Szent-Pétervárra, a császár ismét fejle fordítá kegyét s egy Ázsiába indított tudományos expedició vezetését bízta reá.

Ekkor történt, hogy az ifju bonvivant, ki vig czimborák, ledér nők tarsaságában tömérdeket pazarolt, hogy kiadásait fedezhesse,

KONSTANTIN NAGYHERCZEG.

MIKLÓS NAGYHERCZEG.

anyja gyémántjaihoz nyult s még a házi kápolnabeli szent képek kereteiből is kiszedte a drága köveket s eladta és elzalogosította. A botrány által fölvert por bejárta egész Európát annak idején.

Természetes, hogy a császár ujra felbőszült ellene s az expedicióból mi sem lett. Miklós Ázsia helyét Gacsinába, majd — miután előbb elmebetegnek nyilvánították, — atyja birtokaira a Krimbe vitették.

De itt sem volt soká maradása. A császár parancsára ugyanis jószágot vásároltak számára a vladimiri kormányzóságban s ő atyja hadsegédének, Uchtomski herczegnek, felügyelete alatt e jószágra száműzetett. A tartózkodás e posványos vidéken nemskora kiállhatatlanná vált rá nézve s minden követe megmozgatott, hogy a türhetetlen fogságból megszabadulhasson. Azt kívánta, állítsák törvényszék elé s kijelenté, hogy bármely szigorú büntetést inkább eltűr, csak ne udgyárk itt a mocorásban elrohadni.

Az udvar végre megkönyörült rajta s Umanba helyezte át, a kievi kerületbe, hol az egykor Potocki-féle, most már ezári kastélyban lakott. Itt türhetőbbé vált ugyan állapota, de itt is fogoly vala s Wittkovszki tábornoknak minden nap részletes jelentést kellett tennie Pétervárra a nagyherczeg viselt dolgairól.

Umanban tartózkodása alatt az Amu-Darja kérdés keltette föl figyelmét s azt kezdte tanulmányozni. Majd áttették ismét a Krimbe, s onnan Podoliába s ott volt egész 1877-ig. Csak ekkor mentették föl a szigorú felügyelet alól s

küldték el Orenburgba, hogy ott a sivatagon keresztül építendő vasút nyomjelzéseire kiküldött bizottságban résztvegyen. A következő évben Samarában volt s ott dolgozta föl az expedició által gyűjtött anyagot.

A középázsiai sivatagba tett egy második utjából Orenburgba visszatérvén, megismerkedett az ottani kerületi rendőrmester — iszpravnik — leányával s Romanov ezredes név alatt titkon összekelt vele. E lépésével aztán egészen lerontotta a hidat, melyen át nagybátyja kegyébe visszajutott volna. A császár nem bocsátott meg neki, eltöltötte udvarából s még ezredet is elvéve.

1879-ben harmadikban indult a sivatagba, behatólag tanulmányozta az Amu-Darja folyását, s elválván az expedició egy részétől, a folyó hajdani medrének, az Usboinak felkutatására indult. Kutatásainak eredményeit leírta, rajzokkal, térképekkel látta el s a nagy mű nyomtatásban is megjelent s a nyilvánosságunk átadott, de a sajtó parancsot vön, hogy a munka ismertetésénél a szerzőről ne tegyen említést.

A Nikolai-pálya Sablino állomása, a hol Európába visszaterte után tartózkodott, tanuja lön kibékülésének atyjává; de egyuttal egy új katasztrófa színhelye, mely rehabilitációját talán örökre lehetetlenné teszi. Miklós ugyanis, III. Sándor trónralépte alkalmából, határozottan vonakodott letenni a hűségi esküt. Őt — ugymond — örültnek jelenté ki a hivatalos vizsgálat, hogy lehet hát már most követelni, hogy örült letére kötelező esküt tegyen.

Ehhez járult egy másik botrányos história is, melyről sok hír volt keringőben, de melyet a maga valóságában még ma sem ismerünk, s azóta Miklós nagyherczeg — nincsen többé. Legalább az udvarra nézve meghalt s a közönség nem igen tud róla. Ez év tavaszán még Pawlowszokban volt; de vajjon ott van-e még? senki nem tudja.

AZ Ó-BUDAI LEGYABB ÁSATÁSOK.

A mikor túlzott anyagisággal és erkölcs-telenséggel vádolják, a tudomány embereinek védelmébe kell fogadni korunkat, társadalmunkat. Különösen a történeti tudományok mivelői lehetnek megle-

gedve azzal az áldozatkészséggel, mely mindenben és mindenütt nyilvánul, mikor hazánk multjának földerítése van kérdésben. Mivelddésre törekvésünk kedvező jele, hogy az állam, a főváros, a vidék zszivesen áldoz történettudományi, régészeti czélokra. Mai nap nem szükséges a közvéleményt hangzatos szövekmekkel villanyozni föl, a hazafias érületre hivatkozni, ha ilyetén közczélokra valamely kis öszszegyet akarunk kicsikarni, mint az még néhány évtized előtt szükséges volt. A közvélemény sokkal fölvilágosultabb, semhogy hosszasan kelljen előtte magyarázni, mivel tartozunk saját multunknak. Elég volt a törvényhozás figyelmét fölhívni az óriási áldozatokra, melyekkel a legmiveltebb nemzetek multjukat emlékszeri maradványaikban megörzik s megalkotják minden fölösleges vita nélkül a műemlékek fontartására az országos bizottságot. Elég reá utalni, hogy minő fölötté gazdag hazánk földje emlékszeri kincsekben és megnyitlik az ország, a főváros erszénye, készséggel adják meg a régészeknek a lehetőséget arra, hogy végre a főváros régmutlja is földerüljön. Egy ünnepeit hazai történetirő elragadtatva a fényes eredménytől, melyet a legutóbbi évben bőséggel nyújtott államsegély Ó-Buda fölkatatásában létesített, kicsinyléssel nézi a legközelebb mult évtizedekben nyert eredményeket. Azt tartom: nekünk, kiknek sajkáját a közvélemény kedvező fordulása teli szellel a régészek «igéret-földjére» vitte, nem szabad kicsinyléssel nézni a kedvezőtlen áramlatokkal küzdött elődökre: Varsá-

